

ΝΕΟΣ
ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

LIBRAIRIE ET IMPRIMERIE
CI-DEVANT
E. J. BRILL.
LEIDE — 1904.

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἀντι ἀποξενώνεται. Ἐν τῷ ἐν σ. 19 ἀρ 8 σημειώματι . . . τὸ παρὸν βηδλίον καὶ ἐδρέθην ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει περὶ θεωρίου καὶ οἱ φέροντο ὁ παναγιώτατος δεσπότης ἐνωτέον μὲν τὰ περὶ θεωρίου = Περιθεωρίου, γραπτέον δὲ οἰφένερον το = ἤφερέν το. Κακῶς δ' ἔχει καὶ ὁ στίχος ἐστὺφαλίχθην ὧ Χαρίκλει κόρε ἐν τῷ κώδικι τῶν Ἡλιοδώρου Αἰθιοπικῶν 59 ἐν σ. 63. Ἄλλα δὲ τινα ἀβλεπτήματα ἴδε ἀνωτέρω ἐν τοῖς Συμμίκτοις σ. 376.

Τὰ χειρόγραφα τῆς Θεσσαλονίκης, καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τοῦ Καταλόγου τούτου, ὀλίγα παρέχουσι τὰξια προσοχῆς εἰς τοὺς διατρέθεντας περὶ τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν, τὴν θύραθεν μεσαιωνικὴν γραμματείαν καὶ τὰ κατὰ τὴν παιδείαν ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ὁ Θεόφιλος Νικολάου Τζερτζέλλης, οὐ σώζονται ἐπιγράμματα ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 51 κώδικι τοῦ τέλους τοῦ 1η' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1θ' αἰῶνος εἶνε πάντως υἱὸς τοῦ Νικολάου Κυριάκη Τζερτζέλλη ἢ Ντζαρτζέλλη, οὐ αἰ μεταφράσεις τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Γεωμετρίας Οὐολφίου σώζονται ἐν τοῖς ἀγιορειτικοῖς κώδιξι **2282** (Ἐσφιγμένου 269) καὶ **6288** (Παντελεήμονος 751). Ἄξια δὲ λόγου εἶνε τὰ κρυπτογραφικὰ σημειώματα τῶν κωδίκων 66, 67 καὶ τοῦ λειτουργικοῦ 22, περὶ ὧν ἄλλοτε. Εἰς δὲ τὴν ἀξιόλογον ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ ἱστορίαν τῶν τυχῶν τῆς βιβλιοθήκης δύναται νὰ προστεθῇ καὶ τὸ ὅτι ἐξ ἀπογράφου τῆς ἐν Θεσσαλονικῇ ἑλληνικῆς σχολῆς ἐξεδωκεν Ὁμιλίας Γρηγορίου τοῦ Παλαμα ὁ ἀείμνηστος Σοφοκλῆς Κ. ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἐν Ἀθήναις τῷ 1861, κατὰ δὲ τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἐκτιθέντα ἐν τῷ Καταλόγῳ τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἑλληνικῶν κωδίκων Τόμ. Β' σ. 336 ὁ κώδιξ οὗτος εἶνε ὁ νῦν ἀποκείμενος ἐν τῇ μονῇ Παντελεήμονος τοῦ Ἁγίου Ὁρους ὑπ' ἀρ. 216.

Karl Krumbacher Eine neue Handschrift des Digenis Akritas, mit zwei Tafeln (Separat - Abdruck aus den Sitzungsberichten der philos.-philol. und der histor. Klasse der Kgl Bayer. Akademie der Wissenschaften. 1904. Heft II). Εἰς 8ον σ. 309-356.

Πᾶσα προσκομιζομένη νέα γνῶσις περὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνικοῦ ἔπους, τοῦ Βασιλείου Διγενοῦς Ἀκρίτα, εἶνε πολύτιμος. Ὡς γνωστόν, τέσσαρας ἔχομεν μέχρι τοῦδε γνωστὰς διατυπώσεις, τὴν τοῦ χειρογράφου τῆς Τραπεζοῦντος, ἐξ οὗ τὸ πρῶτον ἐξεδόθη τὸ ἔπος ὑπὸ

τοῦ κ. Κωνστ. Σάθα καὶ τοῦ Legrand τῷ 1875, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τοῦ Σ. Ἰωαννίδου τῷ 1887, τὴν τοῦ κώδικος τῆς Κρυπτοφέρρης, ἐξ οὗ, τὸ πρῶτον ὑπ' ἐμοῦ περιγραφέντος τῷ 1880, ἐξέδωκε τὸ ποίημα ὁ Legrand τῷ 1892, τὴν τῆς Ἄνδρου τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Ἄντ. Μηλιαρᾶκη ἐκδοθεῖσαν τῷ 1881 καὶ τὴν πολὺ νεωτέραν ἐν ὁμοιοτελείοις στίχοις διατύπωσιν τοῦ Χίου μοναχοῦ Ἰγνατίου Πατρίτζη, ἣν ἐκ τοῦ ὀξωνιακοῦ κώδικος ἐξέδωκε τῷ 1880 ἐν τοῖς ἐμοῖς *Romans Grecs*.

Διὰ δὲ τῆς δημοσιεύσεως ταύτης τοῦ κ. Krumbacher γίνεται γνωστός ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτοῦ πέμπτος κώδιξ, ὁ τοῦ ἐν Ἰσπανίᾳ Ἑσκουριάλου Ψ-IV-22, ἐξ οὗ πρὸ μικροῦ ὁ φίλος Γερμανὸς καθηγητῆς ἐξέδωκεν ἐν τοῖς αὐτοῖς Πρακτικοῖς τῆς Βαυαρικῆς ἀκαδημίας τοῦ 1903 σ. 345-348 τὸν Ὀψαρολόγον. Προῆλθε δ' ἡ περιγραφή τοῦ κώδικος, ἐφ' ἧς ἐστηρίχθη ἡ ἐργασία αὕτη τοῦ κ. Krumbacher, ἐκ τῆς φιλοφρονος μελέτης τοῦ ἐν Χάλλῃ καθηγητοῦ κ. Γεράρδου Ficker, εὐγενῶς ἐργασθέντος χάριν τοῦ ἐν Μονάχῳ μεσαιωνοδίφου, καὶ ἐκ φωτογραφῶν, ἃς κατόπιν αὐτῆς Ἰλαβεν οὗτος παρὰ τῆς διευθύνσεως τῆς Ἰσπανικῆς βιβλιοθήκης.

Εἶνε δὲ γεγραμμένη ἡ νέα αὕτη διατύπωσις τοῦ Διγενῆ καταλογάδην ἐν τῷ κώδικι τούτῳ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, καίπερ ἐν ἀνομοιοτελείοις στίχοις πεποιημένη, καὶ σώζεται ἀκέφαλος καὶ κολοβή, διακοπτομένη ὑπὸ ἄλλων μεσαιωνικῶν ποιημάτων, ἐν τοῖς φ. 139^a - 185^b καὶ 198^a - 201^a τοῦ κώδικος. Συμφώνως δὲ πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ κ. Krumbacher γενομένους ὑπολογισμοὺς περιελάμβανε περίπου τοὐλάχιστον 2600 στίχους καὶ ἦτο κατὰ ταῦτα πολὺ βραχυτέρα ἀπασῶν τῶν ἄλλων γνωστῶν διατυπώσεων, εἰ μὴ ἡ βραχύτης αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς ἐκπτώσεως φύλλων.

Ὁ κ. Krumbacher, ἐκδίδων τὰ ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ τεμάχια κατὰ τὴν ἑσκουριάσειον διατύπωσιν, ἐξετάζει μετὰ πολλῆς κριτικῆς δεξιότητος τὰ μέρη αὐτῆς ἕκαστα ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς ἐκ τῶν προτέρων ἐκδόσεων γνωστὰς διατυπώσεις, καὶ εὕρισκε μάλιστα πλησιάζουσαν ἐν τῷ ἀνακοινουμένῳ μεγάλῳ ἐκ τῆς ἀρχῆς τεμαχίῳ τὴν τοῦ χειρογράφου τῆς Ἄνδρου. Ἄλλ' ἐν τῷ τέλει τοῦ ἔπους εἶνε μεγάλαί αἱ διαφοραὶ τοῦ κώδικος τοῦ Ἑσκουριάλου ἀπὸ τῶν λοιπῶν διατυπώσεων, δικαίως δὲ ἄγουσι τὸν ἐκδότην εἰς τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν, ὅτι ἐν τῷ μέρει τούτῳ ἔχομεν ἀναμφηρίστως ἀπηχῆσεις δημῶδων ἀσμά-

των τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, ὧν ἐν οὐδεμίᾳ τῶν ἄλλων διατυπώσεων ἔγινε χρῆσις.

Δυστυχῶς ἡ παράδοσις τοῦ κώδικος εἶνε οἰκτρά. Ἐν τοῖς πεζῇ γεγραμμένοις στίχοις ὑπάρχουσι πολλὰ χάσματα ἢ πλεονασμοί, ἀφθονοὶ δὲ εἶνε αἱ κακὰ γραφαὶ καὶ τὰ περὶ τὸ μέτρον πταίσματα τοῦ βιβλιογράφου. Ὁρθῶς δ' ὁ κ. Krumbacher ἐξαίρει ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης τοῦ χειρογράφου καταστάσεως καὶ τῆς περὶ τὸ μέτρον ἐλευθερίας τῶν πολλαχῶς ἀπολελυμένων στίχων τῆς ἰσκουριαλείου διατυπώσεως τὰς δυσχερείας αἰτινας θὰ ἐπιπροσθήσωσιν εἰς τὴν κριτικῶς ὀρθὴν ἔκδοσιν τοῦ κειμένου. Ἄλλ' οὐχ ἦττον αὕτη ἐπιβάλλεται, εὐχόμεθα δὲ τὴν ταχίστην ἐπίτευξιν τοῦ σχεδίου τοῦ κ. Krumbacher, ὑπισχνουμένου τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῆς, ἂν δὲν ἐπιλείψωσιν οἱ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενοι πόροι. Μόνον δὲ τότε, μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὅλου κειμένου τοῦ Ἑσκουριαίου, ἔσται δυνατὸς ὁ ἀσφαλὴς καθορισμὸς τῆς σχέσεως τῆς ἰσκουριαλείου διατυπώσεως πρὸς τὰς λοιπὰς καὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν συνετάχθη ἑκάστη αὐτῶν, ἐξαιρουμένης τῆς τοῦ Πετρίτζη, ἣτις οὐ μόνον κεχροτισμένη εἶνε καὶ νεωτέτη ἀπασῶν, ἀλλὰ καὶ ὀλιγώτερον παρέχει ἠδιαφέρον διὰ τὴν μεγάλην περὶ τὰ καθ' ἕκαστ' ἀύθαιρσίαν καὶ τὰς αὐτοβούλους μεταβολὰς τοῦ στιχοπλόκου. Καίτοι δὲ ἡ λύσις τῶν τοιούτων ζητημάτων εἶνε πρόωρος ἀπὸ τοῦδε, οὐχ ἦττον ὁ κ. Krumbacher μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος, ἐξ ὄνυχος κρίνων τὸν λείοντα, προέτεινε γνώμας, αἰτινας λίαν πιθανῶς θὰ ἐξελεγχθῶσιν ὑπὸ τῆς τελικῆς ἐξετάσεως ὀρθαί. Ἀξία δὲ λόγου εἶνε μεταξὺ τούτων καὶ ἡ ἐκφραζομένη ἐλπίς νὰ εὑρεθῆ ποτε ἱστορημένον, ἦτοι μετ' εἰκόνων, κείμενον τοῦ Ἀκρίτα, οἷον θὰ ἦτο τὸ τοῦ Ἑσκουριαίου, ἂν εἶχον γραφῇ αἱ ἐν αὐτῷ εἰκόνες, δι' ἃς εἶχεν ἀφεθῆ κενὸς χώρος. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦδε δέον νὰ ἐπανορθωθῆ ἡ ὑπ' αὐτοῦ διαμφισβήτησις τῆς μαρτυρίας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διδάκτορος Mordtmann, ὅστις εἶχεν ἀνακοινῶσει εἰς τὸν ἐκδότην τοῦ τραπεζουντίου κειμένου Σάββαν Ἰωαννίδην, ὅτι εἶχεν ἴδει ἐν Κωνσταντινουπόλει πεζὴν διατύπωσιν τοῦ ἔπους. Ὁ κ. Krumbacher, ἀφορμώμενος ἐκ τοῦ λυτοῦ μέτρου τῶν στίχων τοῦ ἰσκουριαλείου κώδικος καὶ τῆς γραφῆς αὐτῶν καταλογάδην, εἰκάζει, ὅτι τοιαῦτό τι ἦτο καὶ τὸ χειρόγραφον, ὅπερ εἶχεν ἴδει ὁ Mordtmann, περιελάμβανε δῆλα δὴ κείμενον ἔχον τοὺς στίχους γεγραμμένους ἐν πεζῷ καὶ ἐφθαρμένον ἔχοντα τὸν μετρικὸν χαρα-

κτῆρα. Ἄλλὰ δὲν ἔχει δίκαιον, ἂν κρίνω ἐκ τοῦ ἔκτου χειρογράφου, τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸν κ. Δημήτριον Π. Πασχάλην, νῦν νομάρχην Φθιώτιδος, οὐ ἐπ' ἴσης μνημονεύει ὁ κ. Krumbacher κατὰ τὴν ἐν τῇ Deutsche Litteraturzeitung ἐν ἄρ. 43 στ. 1655 ἀνώνυμον ἀνακοίνωσιν, ἣτις προήρατο ἐξ ἐμοῦ. Πράγματι, ἰδὼν τὸν κώδικα ἐν Ἄνδρῳ παρὰ τῷ κ. Πασχάλη, ἐπίστην, ὅτι οὐ μόνον καταλογάδην γεγραμμένος ἦτο ἐν αὐτῷ ὁ Ἄκριτας, ἀλλὰ καὶ ἐν πεζῷ λόγῳ συντεταγμένος. Ἐκτοτε δὲ παρεκίνησα τὸν κ. Πασχάλην νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκδοσὶν τῆς ἀξίας λόγου πεζῆς ταύτης διατυπώσεως.

Ἐν ἐκδόσει τμηματικῇ καὶ προσωρινῇ, οἷα ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα, πᾶσα πρότασις περὶ διορθώσεως θὰ ἦτο περιττὴ. Οὐχ ἦττον παρατηρῶ, ὅτι ὁ στίχος 55 ἐν σ. 317

Ζῆς νὰ χαίρεσαι, καλὲ νεώτερε, ἐδικόν σου ἔνε τὸ νίκος
ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν στ. 196 τῆς σ. 319

Παῦσαι, καλὲ νεώτερε· σὸν γάρ ἐστι τὸ νίκος
δύναται νὰ διορθωθῇ οὕτω·

Νὰ ζῆς, καλὲ νεώτερε, ἐδικόν σου ἔνε τὸ νίκος.

Ὁ δὲ στίχος 24 τῆς σ. 316

Καὶ ἂν ἔχη καρδίαν ὁ ἄγουρος, ὅτι νὰ γυρίζη ἐγλήγορα
διορθωτίος πιθανῶς

Καὶ ἂν ἔχη καρδίαν ὁ ἄγουρος, γλήγορα νὰ γυρίζη.

Ἐν δὲ τοῖς ἐν σ. 335 στ. 87 καὶ 99 λέγω σᾶς καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι στ. 96 καὶ 98 ἀφῆνω σᾶς διορθωτίον τὸ σᾶς εἰς σας. Ὁμοίως ἐν σ. 317 στ. 66 ἀντὶ τοῦ πῦραν τὴν γραπτίον πῦράν την. Ἐν δὲ σ. 317 ἐν τῷ στίχῳ

Καὶ τότε ἐχέρισεν (so) ὁ ἀμυρᾶς νὰ φεύγη καὶ νὰ τρέμη
ἢ διὰ τοῦ μετὰ τὸ ἐχέρισεν ἐπομένου so (οὕτως) δηλουμένη ἀμφιβολία περὶ τῆς γραφῆς ἔχει ὀρθῶς μόνον ἂν ἀναφέρηται εἰς τὸ διατεταραγμένον μέτρον, οὐ ἄλλως πλείστα ὑπάρχουσιν ἀλλὰ ἀνάλογα ἐν τῷ ἰσκουριλαίῳ κώδικι. Τὴν δὲ λέξιν ἐχέρισεν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ὑπολαμβάνω ὀρθῶς παραδεδομένην καὶ σημαίνουσαν τὸ ἤρχισε, καθ' ἃ δεικνύει ἡ κοινὴ φράσις ἔβαλε χερικό.